

Káli István

GUMITÖMÍTÉSEK

Ha valaki megpróbálná valaha is egyértelművé tenni, milyen az, amikor egy ember dörgedelmesen szól, vagyis mikor állíthatjuk határozottan, hogy hangja az égi háborúk jelenségeire jellemzően, mindent betöltően zeng, zúg, harsog, egészen biztos, hogy értelmetlen volna a Kántor Jóskáéhoz viszonyítania. Mert az övéhez képest bármely, emberi beszéd gyanánt kiáramló hangra ráillene a fentebbi, dörgedelmes jelző. Az a Kántor-hang ugyanis, megszólaltatójának jobb pillanataiban – márpedig nála a barátok és felebarátok sok-sok éves tapasztalása szerint ezek voltak túlsúlyban, a környezetéből rá vonatkozóan jóformán senki nem emlékszik az ő esetében a rossz közérzet bármiféle kivetülésére – egyetlen más emberéhez nem volt hasonlítható, lévén annyira finoman árnyalt és kellemesen halk, ugyanakkor figyelemfelkeltő, fülbemászó, különösen lágy tónusával mintegy az állandó mosolyát is jelképezve, színével pedig olyan bizsergetően bőr alá simuló, hogy akinek céltudatosan szólt, néhány másodperc után úgy érezte, a Gondviselés ezzel simogatja a lelkét valami meg nem érdemelt, és ezért nem remélt ajándék gyanánt. De még egy olyan illető is, aki netán éppen akarata ellenére, alkalmi jelenlevőként volt kénytelen érzékelní beszédének dallamsorát, élete elfogadhatóbb napjai közé sorolta azt, amelyiken a sors eme áldott hanghatásnak kitette.

Ezért is értékelt nagyra mérnököskénk valamennyi alkalmat, amikor hivatali beosztásából eredő feladatkörének teljesítése közben lehetővé vált, hogy kapcsolatba kerüljön Kántor Jóskával, a marosludasi tömítőgumi-termékeket gyártó kisüzem mesterével, és emiatt is sajnálta módfelett, hogy a leosztásnál ez a műhely nem került az általa közvetlenül ellenőrizendő termelő-, illetve szolgáltató egységek közé, azt ugyanis Cerghizan Cornel, a vállalat főmérnöke magának vindikálta, mint a többi, nagyobb részt az országos többségiék lakta területeken levőket, arra hivatkozva, hogy az ilyen helyeken könnyebben szót ért a neki alárendeltekkel, mint ott, ahol szinte kizárólag „az együtt élő nemzetiséghez tartozók” ügyködnek a munkahelyeiken vagy a lakóhe-

lyeik körül. Így aztán – elvi ellentétben az örökkévalóságnak szánt regnáló rendszer elméleti eszményeivel, amelyet meghonosítói csak a kinyilatkoztatás szintjén tartottak megmásíthatatlannak – nem éppen a legildomosabb etnikai jellegben gondolkodva próbálta meg érvényesíteni folyamatos kétségek között vajúdo főnöki felsőbbségérzetét az ágról szakadt, szegény ludasi gumisok között is. Tette ezt annak ellenére, hogy a mindennapi betevőért ott gürcölő munkálkodóknak a háromnegyede, amikor annak idején Marosgezsén – ahonnan naponta ingáztak váltott buszokkal a közeli kisváros túlsó végébe, Andrásy-telepre – először gügyögte el az anyjának a világmegváltó *mámát*, még nem tudta, hogy ő éppen magyarul szólalt meg, és azt sem, hogy ennek a ténynek milyen felemás hozadéka lesz majd életének egyik-másik szakaszában.

Mérnökcskénknek tehát, bármennyire is szerette volna, a főmérnöki ragaszkodásból kifolyólag nem volt alkalma közelebbről és alaposabban megismerni Kántor Jóskát. Olykori elkerülhetetlen telefonbeszélgetéseik témája ugyanis kizárólag a termeléssel, a kötelező munkával kapcsolatos ügyekre korlátozódott. Emiatt a személyes érintkezések tekintetében be kellett érnie azokkal a negyedévenkénti egyszeri, mindig fix időre, az illető negyedév első hónapja első teljes hetének első keddjére beütemezett találkozásokkal, amikor a megyei érdekeltségű amalgám mamutvállalat valamennyi, a városban működő, valamint vidéki egység-, illetve részlegvezetőjét a főnökség beidézte értekezletre a marosvásárhelyi központba, hogy egyenként beszámoljanak nekik azokról az általuk amúgy is ismert, mert nyilvánvaló és köztudott gondokról, na meg az előre várható, illetve menet közben váratlanul adódott, kiszámíthatatlan nehézségekről. Mert a keménykedéshez szokott vezetők felfogásában kevésbé az emberi, inkább ezek a munkahellyel kapcsolatos konkrét tényezők voltak a meghatározók, amikor azt elemezték, mi az oka, hogy a termelésben vagy a szolgáltatásokban elért mennyiségi megvalósítások – azaz a számszerű teljesítési szint – tekintetében az általuk vezetett munkaközösség „éppen csak egy kevés” alatta maradt a számukra kijelölt, lendületességre és teljes odaadásra sarkalló terveknek, vagy jobb esetben miért tudtak az éppen zajló időszakban csak valami elenyésző, az éves, netán az öt éves tervszint szempontjából semmiképpen nem megnyugtató, kevéske túllépést felmutatni.

Ezekre az értekezletekre a berendelt munkapont-vezetők igyekeztek mindig pontosan kezdésre megérkezni, nehogy már idő előtt a főnöki számonkérés áldozatai legyenek. Így az értekezletek előtt nemigen adódott lehetőség bármely, vállalati témán kívüli beszélgetésre velük, utána meg – lévén a beszámolók testileg-szellemileg kimerítőek, lelkileg pedig lehangolók, mert többnyire letolással jártak – senkinek nem kerekedett kedve bármi másról is bájcsvegni. Cerghizan főmérnök ugyanis ezeken a megbeszéléseken érezte magát igazán elemében, hiszen bármely korlátozás vagy tiltás nélkül élhetett a belső rend szabályai által biztosított lehetőségekkel, használhatta, megmutathatta, érvényesíthette hangerejét, ez lévén egyik legfontosabb kelléke annak a soha el nem mulasztott felelősségre vonásnak, amellyel újra meg újra tudtára adhatta környezetének a maga által megéleendőnek gondolt felsőbbrendűségét, mindenhatóságát. Mérnököcskénknek, noha már az első ilyen megnyilvánulásakor megfogalmazta elítélő, de a nyíltságtól „megkímélt” véleményét, a békéje kedvéért hamar túl kellett tennie magát ezen a harsány „rend”-en. Ebben az is segítette, hogy minden újabb alkalommal megállapította: a főmérnök által alkalmazott hangerő az ő szemszögéből lényegében akár valamennyi „delikvenssel” szemben elfogadhatónak tartható. Hiszen annak egyoldalúsága pusztán azon múlik, hogy az éppen célgömbbe került munkatársnak a harsány provokálást követően van-e mersze ugyanezt a módszert használni a válaszra, vagy sem. Az egyedüli, akivel szemben ezt a vezetői módszert, érzéketlenségre valló túlkapást bármely megközelítésből értékelve túlzottnak tartotta, az Kántor Jóska volt. Amikor ő került sorra a „vallatásnál”, és a szokásos módján finom hangon és talán túlon túl is kímélő kifejezésekkel ecsetelte a kis csapata számára nem éppen előnyös helyzetet, annyira szembe, jobban mondva fülbeötlő volt a főmérnök ledorongoló hangnemének és mondandója tartalmának oda nem illő harsánysága, hogy elkerülhetetlenül örvényt kavart valamennyi jelenlévő igazságérzetében. Még az amúgy nem a finomkodásáról híres Steiner Felix mérnök-igazgató pillanatnyi vonásain is kiütközött, hogy nem éppen a legtökéletesebb lelki közérzet jellemzi az ilyen a helyzeteket, sőt valami felkavarodott, addig salakként a lelke fenekére leüledett szégyenérzet-féle is felderengett a vonásain.

„Auzi măi, Ioșca, nu mă ametești tu cu finețea ta. Spune-le cioroilor tăi, că dau cu ei de pământ, dacă trag chiulul și nu-mi fac planul!”¹ A főmérnök a letolás-áradatnak ezzel a sajtóságos zárómondatával, amelyet azon az év végi hajrára serkentő, december eleji rendkívüli értekezleten nagy valószínűséggel arra szánt, hogy hatalmi helyzetének kiélésén túl újfent megnyilvánulhasson a maga által kiválónak tartott humora is, valamennyi jelenlevőben felemás érzést váltott ki, még az igazgatót és Ciobanu Aurel főkönyvelőt is beleértve, akik félszeg kényszermosollyal nyugtázták a témához használt megnevezést.

Mérnökcskékben is az a nem éppen hízelgő, jelzőként használt gyűjtőnév keltette a legnagyobb felháborodást, ahogyan Cerghizan a gumirészleg dolgozók ruhától nem takart bőrfelületén eluralkodott, bárki külső szemlélődő által is jól kivehető, az idő múltával mindinkább kihangsúlyozódó elváltozásokra utalt. A „varjúfiókaságuk” ugyanis annak a munkahelyükre jellemző környezeti tényezőnek volt köszönhető, hogy az általuk gyártott gumitermékekbe az igen drága és nehezen beszerezhető nyersgumi mellett töltőanyagként füstkormot használtak, amely a kezelésére fordított legnagyobb gondosság ellenére a mikronnyi szemcsemérete miatt állandóan és elkerülhetetlenül ott kóválygott a műhely légterében, így a rendszeres tisztálkodásukkal sem akadályozhatták meg, hogy az évek során fokozatosan le ne rakódjon a pórusaikba, el ne tömítse azokat, ezáltal elszínezve arcuk, nyakuk, kezük bőrét, melynek következményeként az hasonlatossá vált egy bizonyos, a közöttük hagyományból meghonosodott munkamorál szempontjából nem a legjobb hírnévnek örvendő, másik „együtt élő nemzetiség” természetes bőrszínéhez. De az alja kifejezés okozta keserűségét szinte azonnal édes érzéssé oldotta az a hangszín, ahogyan Kántor Jóska, aki akár önmagára is érvényesnek találhatta volna a megjegyzést, hiszen az elmúlt huszonkét év az ő bőrén is ott hagyta sajtóságos koromnyomatát, nemes egyszerűséggel, a szófogadó, jó beosztotthoz illő igyekezettel, amelyben azonban nem volt a legparányibb jele sem a sértődöttségnek, sem az alattvalói alázatnak, ígéretet tett a főmérnöknek, hogy üzenetét a tartalmát illetően a lehető leghűbb módon továbbítja munkatársainak.

1 Hallod, te Jóska, nem szédíts te meg a finomkodásoddal. Mondd meg a varjúfiókáidnak, hogy a földhöz vágom őket, ha tekeregnek, és nem teljesítik nekem a tervet! (román)

Hogy így történt-e, vagy sem, azt nem lehetett tudni, de a részleg tervteljesítésének év végi számadatai a főmérnöki üzenet fölöttébb való hasznosságát igazolták. A marosludasi gumi-gyártók ugyanis, bárha csak egy kevéskével, túlteljesítették az évi tervfeladatukat. Amit egyrészt dicséretre méltóként kellett elfogadni, hiszen ezáltal, túl azon, hogy behozták az év előző tizenegy hónapjában keletkezett saját kis lemaradásukat, hozzájárultak a vállalati össz-terv túlteljesítéséhez, másfelől azonban akár némi bonyodalomra is okot adhatott volna, hiszen az ily módon keletkezett termék-többlet értékesítési gonddal is járhat, nem lévén rá konkrét szerződés vagy alkalmi megrendelés. Ám a vezetőségi örömmámor pillanatában – amely a megyei pártkorifeusoktól a terv túlteljesítésének következményeként elvárható vállveregetésreménynek volt köszönhető – ez a legparányibb nyugtalanságot sem keltette, a „szocialista gazdaságban mindenre kerül megoldás” jegyében ez a megítélés szempontjából apróság, lényegében másodlagos volt, az idő szava ez irányban egyetlen kritériumot tartott fontosnak: a terv és tény összehasonlításakor csakis a tényt igazoló szám számíthat elsőrendűnek, hiszen az a meghatározója annak a százaléknak, amely az alkalmazottak alapbérére többletként rászámolható. Kész diadal, ha ez a szám abszolút értékben nagyobb, mint az, amelyik a tervre utal. Rágondolni is rossz, mi lett volna, ha ez másképpen történik, s olyan helyzet adódik általa, ami miatt fizetéslevonásra kárhozzatják az egész közösséget. Így aztán a képzeletbeli ünneplés nem maradt el, annak ellenére sem, hogy mérnököcskénk ünneprontóként csak úgy mellékesen megjegyezte, kénytelenek lesznek számolni a valós kilátásokkal: a gumisok által legyártott többletnek pillanatnyilag nincs piaca, a részleg jóformán egyedüli megrendelője ugyanis az aradi „Victoria” óra- és mérőműszer-gyár, az egyéb, a kereskedelemnek, illetve néhány víz-, gáz- és fűtésszerelvényt értékesítő vállalatnak gyártott tömítőgyűrű csak ráadás arra, amit az évről évre fejlődő óragyártó cég ezekből a termékekből – méretekre nagyon precízen lebontva és jól meghatározott műszaki követelmények alapján – beszippant.

A termék-értékesítés szempontjából ez az igen lényegesnek számító tény lett aztán néhány héttel később a forrása annak a bonyodalom-csermelynek, amely az érintett megyék pártbizottságának első titkári szintjéig felbugyogott, s már-már országos botrányfolyammá nőtte ki magát.

„Măi, Ioșca, ce ați făcut, măi?! Sunteți buni de ospiciu, măi! Țștia de la Arad reclamă că le-ați trimis inele de rahat, nu de cauciuc!”,² ordította Cerghizan magából kikelve január közepe táján az aradi óragyár írásos jegyzékét lobogtatva, amely az év első szállítmányával küldött gumi tömítőgyűrű minőségével kapcsolatos kifogásokat tartalmazta, azzal a kijelentéssel lezárva, hogy a teljes mennyiség a gyártó rendelkezésére áll. És kapott az alkalmon, hogy megtoldja egyéb, ledorongoló észrevételeivel is, amelynek az volt a lényege, hogy ezek után a nyomorult gezseiek ne a városba ingázzanak, hanem a helyi kastélyba kötözzenek be állandó lakóknak.³ A Kántor Jóska letolásán jelen levő, a reklamáció ügyében közvetetten érintett mérnököcskénk tisztában volt azzal, hogy a főmérnöknek ez a hisztéria határát súroló cirkuszolása részben neki, a termelés-irányításért felelős alkalmazottnak, közvetlen alárendeltjének is szól. Csakhogy, mint már előtte többször is, méltóságán alulinak tartotta kikérni magának az ilyen artikulálatlan ordibálást. De ezúttal, ha másért nem is ódzkodik tőle, már csak azért sem tette volna meg, mert – az ő mindenkori okulására – elkápráztatta az egységvezető rendkívüli viszonyulása. Az, ahogyan ott állt a letolás céljából szőnyegre idézett, hajnali vonatozásra kényszerített, sápadozó, de a saját jóindulatában töretlenül bízó ember, akinek a durva főmérnöki hangnem ez esetben ugyanúgy nem sértette a fülét, mint ahogyan máskor sem, nem zavarta az ő személyes megalázásának is szánt tartalma sem, mint ahogyan máskor sem, nem az elhangzott, ledorongoló szavak miatt hüledezett, alkalmi sápadtsága, amint az néhány sírnéma pillanat múltán kiderült, csupán a minőségi reklamáció miatti értetlenségéből eredt, egyedül annak volt betudható, el is mondta ott helyben, hogy nem igazán érti, mi történhetett, hiszen ő minden legyártott széria anyagadagolásánál jelen van, ennek az elkárhozott sorozatnak a legyártásánál is ott volt, pedig tulajdonképpen fölösleges lenne ellenőriznie a munkatársait, mindenki tudja, már a kezdet kezdetén megérttette és elfogadtatta velük, hogy a receptet, az adagolandó nyersanyag-mennyiségeket illetően soha nem tesz engedményt, ezért meg sem próbálnák a legcsekélyebb mennyiséget is kispórolni a keverékből, miért is tennék,

2 Te, Jóska, mit csináltatok, te?! Bolondok házába valók vagytok. Ezek Aradról azt reklamálják, hogy szargyűrűt küldtetek nekik, nem gumigyűrűt. (román)

3 Utalás a marosgezsei Bánffy-kastély akkoriban éppen érvényes rendeltetésére, amelyet a kommunista érában pszichiátriai kezelőintézetnek használtak.

semmi olyan nincs benne, amit a zsebükben kicsempészve hazavihetnének, amiből akár egy lejnyit nyerészkedhetnének, ha csak a talkum nem, de az meg nem annyira tiszta, hogy a babák popsiját óvó hintőpornak használhassák. És erre tessék, jóformán az elmúlt év teljes decemberi termelése, a túlteljesítést is beleértve, amely már a folyó évre leszerződött tételek része volt, minőségi okokból a visszautasítás sorsára jutott. Főlöszleges lett volna ezen felül bármit is mondania, védekeznie aztán végképp. Tudta, mi következik: a fenyegetés, hogy az egész visszautasított mennyiség értékét levonják az egység dolgozóinak béréből, ami azt jelentené, hogy jó időre minden hónapban elvágják tőlük az amúgy sem túl fényes megélhetés forrásának legalább egyharmadát. Ez semmiképpen nem elfogadható. És ennek a megállapításának a maga csendes és tisztességes modorában válaszként ott helyben hangot is adott, közben egy-egy segélykérő pillantást vetve a megrovásánál jelen lévő, a nem túl reménykeltő kilátások keserűségétől érzékelhetően megroskadt testű-lelkű, a máskor mindig szolidaritást mutató kisleányokra is.

Mérvnökcskénk e tekintettől összekapta magát, igyekezett is azonnal a Kántor Jóska segítségére sietni. Elkérte a főmérnöktől az aradiak átíratát, és gyorsan átfutotta a szöveget. A maga nemében szokatlanul hiányos volt, mert nem tartalmazta a visszautasítás konkrét indoklását, nem hivatkozott a termékek egyetlen szabályozott jellemzőjére sem, nem pontosította, melyik nem felel meg az előírásoknak. De azt is tudta, hogy ez lényegében semmit nem jelent, az átvétel elutasítása így sem védhető ki, hiszen ismert tény, hogy a belső fogyasztási normák szerint a gyártási keverékre előírt nyersgumi-mennyiség kisebb, mint amennyi a rugalmasság szempontjából tökéletes minőség eléréséhez szükséges lenne, ezt ugyan nem a vállalatnál szabták meg így, országos normatíva volt, mindenütt mindenki – gyártó és felhasználó is – kényszerűségből hallgatólagosan elfogadta, mert pusztán ez az eltérés nem okozhatott bonyodalmat a végtermékek felhasználhatóságában, tehát az aradiaknak valami egyéb okuk volt, ami miatt a minőséget használták fel ürügyként a gumitermékek elutasítására. Ebből a feltételezésből kiindulva, na meg egykori beosztásainak tapasztalataiból leszűrve az ilyen esetekre érvényes megoldási módokat, következtetett a lehetséges lépésre, amely talán segíthet kilábalni a kellemetlen helyzetből. Megmondta a főmérnöknek, mit gondol, és hogy szerinte az egyedüli esély

a zsebre menő kár fenyegetésének elhárítására a reklamáció tényleges okának helyszíni tisztázása. Cerghizan, aki építészmérnökként a tiszt-ségbe való kinevezés előtt kizárólag építőtelepeken ténykedett, s ezért még soha nem került ilyen helyzetbe, sokáig nem igazán értette, miért van szükség a helyszíni egyezkedésre, miért nem oldható meg az telefonbeszélgetéssel, de egy hasonló, victoriavárosi reklamáció óta, ahol a helyszínen lebögött, már nem ellenkezett, amikor utazásra kényszerültek, ez alkalommal mégis akadékoskodott. Mérnököcskénk nem vetette el ugyan annak a lehetőségét sem, hogy a főnöke csak megjátssza az értetlenkedését, de eltekintett tőle, és igyekezett a lényegre összpontosítva egyszerűen megmagyarázni: figyelembe véve a aradiak eddigi korrekt hozzáállását, munkájuk mindenkori értékét, nem tartja valószínűnek, hogy az átvétel elutasításának csakugyan minőségi okai lennének, ezért is gondolja feltétlenül szükségesnek a helyszíni egyeztetést. Ugyanakkor azt is fontosnak gondolja, hogy ezt ne Kántor mesterre bízzák, hanem részükről, a gyártó cég részéről a vezetői, tételesen a főmérnöki tekintélyt bevetve próbáljanak meg szót érteni az órással, mert ezen a szinten tárgyalva bizonyára ők is másképpen állnak hozzá az ügyhöz. Megpróbálta annyi meggyőző erővel elmondani a véleményét, hogy egyértelmű legyen, kire tartozik, kire vár tehát a bonyodalom elsimításának feladata, amely kellemetlennek ígérkezik ugyan, de siker esetén igazi elégtétellel, mondhatni, dicsőséggel is szolgálhat. Önmagát is meglepte, hogy képes volt ennyire komolyan állítani mindezt, mintha nem győződött volna meg már számtalanszor az elmúlt néhány év alatt, hogy Cerghizanra ilyen esetekben nem lehet számítani, ugyanis volt alkalmá és lehetősége megtapasztalni: csak az olyan konfliktusokban jeleskedik, ahol nyilvánvaló a felülrendeltsége és lehetősége van azt minden szemszögből kihasználni, mi több, fitogtatni. A főmérnök reakciója ezúttal sem maradt el, azonnal elhárította még a gondolatát is, hogy ilyesmiben részt vegyen, több mint hangsúlyosan értésükre adva véleményét: a helyzet megoldása azokra tartozik, akik az okozói, tehát a jelen levő két elvtársra. A jóindulatú hozzáállását igazolandó annyit tehet még, hogy rendkívüli felhatalmazást ad mérnököcskénknek az ő főnöki tisztségének képviselőjére, na persze, nem írásban, hanem csak így, egymás között egyeztetve a lehetőségeket.

A minőségi reklamáció megoldására utazó csapat összetétele tehát ott helyben eldöntetett. Az utazás idejét a Kántor Jóska elfoglaltságához igazították, persze úgy, hogy ki ne fussanak az egyeztetés lehetőségére, a vétkes fél cáfolatára megállapított, törvény szabta határidőből. Ezért úgy határoztak, nem halogatják. Mivel mindentől, az adódott helyzettől függetlenül is illő, hogy az egységvezető hétfő reggel szokása szerint beindítsa a heti tevékenységet, kedden utaznak a kora hajnali, Marosvásárhely és Arad között közlekedő személyvonattal, majdnem tizenegy órát zötykölődnek majd a közel 400 km-es úton, de nincs előnyösebb megoldás, a nap kellemesebb időszakában is indulhatnának ugyan, „váltott lovakkal”, azaz kétszer – Székelykocsárdon és Tövisen – átszállva, másodszorra egy gyorsvonatra, de úgy is legfeljebb egy órányit spórolnának a drága idejükből, ami nem ellensúlyozza a közbeni le- és felszállások meg a fűtetlen állomási várótermekben ücsörgések kényelmetlenségét. Így aztán mérnököcskénk éjjel kettőkor kelt, hogy le ne kesse a fél négy után néhány perccel induló vonatot, Kántor Jóska egy órával később csatlakozott hozzá Marosludason.

Megérkezésük estéjén, elalvás előtt, a modernnek számító, a város hosszú és széles, monarchia-kori főterén alig tíz évvel azelőtt épült Astoria Hotel harmadik emeleti szobájában, amelyet megosztott úti- és csapattársával, sokáig azon morfondírozott, hogy már eddig is mennyire megérte annyit senyvedni egy elhanyagolt, kétes tisztaságú, hol túlfűtött, hol didergést kiváltó vonatfülke vörös műbársonnyal bevont ülésén – kijárt nekik az első osztályra szóló menetjegy, mint minden hivatalos ügyben 300 km-nél többet utazó, kiküldetésben lévő alkalmazottnak –, hiszen különben soha nem lett volna alkalma megismerni egy olyan, látszólag hétköznapi, a maga nemében mégis viszonylag különleges életet, mint amilyenel Kántor Jóskát ajándékozta meg a sors. Talán a hangja is azért volt annyira rendhagyóan kellemes, mert példázni hivatott ennek az életnek a különlegességét.

Út közbeni beszélgetésük során derült ki róla az is, hogy aradi születésű, vagyis lényegében ő most haza utazik. Azt sejtette ugyan, hogy körülbelül tíz év a korkülönbség közöttük, mégis meglepődött, amikor kiderült: néhány nap eltéréssel éppen annyi. A Jóska anyja tősgyökeres aradi, fele részt sváb, fele részt magyar, a Neumann-féle textilgyárban volt szövőnő, onnan ment nyugdíjba, csak három évig élvezhette a könnyebb életet, krónikus veseelégtelenség vitte el; az apja

gyoroki származású, a nagy háborút követően a birtokok kisajátítása nyomán elszegényedett magyar szőlősgazda legkisebb fiaként került a román állami vasutakhoz mozdony-karbantartónak, mert előtte lakatosnak tanult, s dolgozott a Weizer-féle gépgyárban, amiből '921-ben az Astra vagongyár lett, ebből neki, a fiának is származott valamennyi haszna, mert az ipari szakiskola elvégzése után odavették szerszámlakatosnak a gyár matrica-készítő műhelyébe. Két jó öreg sváb mesternek, igazi kőszáli sasoknak köszönheti a nagy részét annak, amit tud, azt úgyszintén, ahova később eljutott; ismerték az apját, tisztelték is, amíg élt, kár, hogy fiatalon elvitte a tüdőrák, negyven alig múlt akkor, lánctohányos volt, talán ez lehetett a fő ok, na meg a bánattól gyötört lelke is közrejátszhatott, Ilikét, az ő nővérkéjét '946-ban, tizenkét éves korában föld alá gyűrte a gyermekparalízis. De nem csak a kezdet kezdetén, az árva iránti sajnálatból vették őt a szárnyuk alá, hanem később is, mert volt bennük annyi, már-már atyai jóézés, hogy megóvják a világ szájától a „szegény fiút”, akit a hangjából kiindulva sokan nem tartottak férfinak a fogalom hagyományos értelemben, s gyakorta a szájukra is kapták emiatt; az órák szövetkezetébe is ők ajánlották be '956 elején, amit az ugyancsak felemás, sváb-magyar származású Berenz Josef meg másik két órás mester – egy Simolan és egy Hollósy nevű – alapított '951-ben, kényszerből, túlélési megfontolásból, amint később elmesélték neki, hogy kisiparosi mivoltukban megszabaduljanak a létüket megnyomorító, lehetetlenné tevő, kifizethetetlen adóktól. Nem teljesen érdektelenül vették oda, akkorra ugyanis már kellett nekik a jó kezű, érzékkel megáldott szerszámlakatos, hiszen elkezdtek a saját tervezésű óráikat gyártani. Sajnos, még azon az őszön besorozták, az állambiztonsági szervek katonai alegységében töltötte el a két évet, Fogarason őrizte a lőszergyárat, tiszta csoda, hogy a mindig csőre töltött fegyverét egyszer sem kellett elsütnie, pedig abban az évben a magyarországi forradalom miatt szinte instrukció nélkül, gyorsított menetben kellett letenniük az esküt, hogy ha kell, parancsra, de szolgálatban akár szabad belátásuk szerint lóhessenek. Szinte magától értetődő volt, hogy az órákhoz kerül vissza a két év kényszerű angyalbőr után is, várták már, a sűrűjébe pottyantották, hogy hasznát lássa annak a kevéske tudásának, amit katonaság előtt összeszedett, mert éppen akkor készültek a szerszámok, amelyek a következő évtől az új tervezésű ébresztőórák gyártásához voltak szükségesek, nagy

igény mutatkozott akkoriban a vekkerekre, hogy a földjeiktől, gazdaságaiktól elszakított falusiak, az új ipari munkások idejében felkelhesse nek, nehogy elkéssék azt a kora hajnalban induló járgányt, amelyik a lakhelyüktől naponta húsz-harminc-negyven kilométerre ingáztatja őket a megélhetésükért. Talán még most is ott dolgozna, hiszen az a nem egészen egy év, amit besorozása előtt ott töltött, elég volt, hogy beleszerelmesedjen abba, amit csinál, de nem csak a munkájába, hanem az igazgató, Berenz Józsi kisebbik lányába, Hildába is, akinek, érzése szerint, ő sem volt közömbös. Leveleztek is jó ideig, amíg oda volt katonáéknál, de a szabadulása évében az egyik nyár végi kimenőkor kétszer is valósággal belé vágott a villám: először, amikor meglátta Ilikét a városi parkban, másodszer meg, amikor vette a bátorságot, s a világ legbanálisabb ürügyét, az idegen látszólagos tájékozatlanságát használva leszólította, románul persze – a hely miatt ezt a nyelvet gondolta alkalmasnak –, ő pedig az illetlenség határát súroló letámadás miatt feltételezhető goromba visszautasítás helyett egy huncutkás mosollyal, és egyetlen kérdéssel – „ugye, te magyar vagy?” – borzolta fel nemcsak az illetékes zsigereit, de a lelkét is. Nem érezte szükségét a fölösleges szócséplésnek, mellébeszélésnek, egy perc elteltével úgy gondolta, azonnal el kell mondania, milyen hatással volt rá első látásra, a szokásától eltérően nyersebben, kevésbé választékos szavakkal számolt be a villámlásról, a hangja is érdekesebb volt, mint általában, de Ilike néhány kedves szóval nyugtázta, hogy ez természetes, attól kezdve úgy érezte, mióta él, ismeri, és semmi kétsége, hogy amíg él, az ő közelsége adja majd az élete szépségének jelentős részét. Hamar kiderült, hogy Ilike csak látogatóban van Fogarason, egy fiatal társasággal kirándultak oda, a kor hitet tiltó szokásai ellenében gyakorló reformátusként Bethlen Kata egykori világa érdekelte, együtt nézték meg a vártemplomban az úrasztalán a hímzett sárga brokát terítőt, ami az ő esküvői ruhájából készült, annyi természetességgel beszélt róla, hogy rögtön átölelni és magához szorítani lett volna kedve, de a szorítás máshol következett be, a mellében érezte azt, amikor késő délután el kellett válniuk, mert neki lejárt a kimenője, Ilikének pedig még aznap este vissza kellett utaznia Marosludasra, ahol született, s ahol a szüleivel élt. Különben ápolónőnek tanult Marosvásárhelyen, egy évig leveleztek, hetente legalább egyszer írt neki, s minden levelére választ is kapott, azután is, hogy már ismét az óragyárban dolgozott. Aztán a következő

év júniusában, amikor Ilike befejezte a nővérképzőt, meghívta őt az évzáró búcsúztatójára. A Ludasig tartó úton végig izzadt az izgalomtól, mert nem tudhatta, milyen lesz a viszontlátás, sokszor elővette a tőle kapott fényképet, s győzködte magát, hogy az a mosoly csak neki szól, csak őt illeti. Valójában az Ilike szüleinek reakciójától tartott a leginkább, akikkel először kerül kapcsolatba, elképzelni sem tudta, hogyan fogadják majd a bejelentését, hogy szeretné feleségül venni a lányukat. Ezért is valósággal lebegett az örömtől, amikor azt a választ kapta, hogy nem tőlük függ, attól várjon igent vagy nemet, akinek a kérdés, a kérés szól. Egy egész hétig, amíg ott lakott náluk, vergődött édes remény és keserű reménytelenség között, mert Ilike nem siette el a választ, élő szóban akart hallani mindent, amit a levelekben már leírtak, de végül Aradra már úgy tért vissza, hogy nem csak lélekben kell készülnie az egybekelésükre. Amire végül, ahogy eredetileg eltervezték, november elején került sor. Részéről csak az édesanyja volt jelen az esküvőn, na meg a násznagya, az akkor alig néhány hónappal előbb a gyárba került, számára az első találkozásuktól kezdve rokonszenves fiatal mérnököt, Kiri Pétert kérte meg, hogy vállalja el ezt a kényszerfeladatot, ő pedig örömmel megtette, ezzel szentesítette a baráti kapcsolatukat, ami azóta is tart. A gondok azonban csak azután kezdődtek. Ilike ugyanis már szeptemberben, még egybekelésük előtt otthon, a helyi járóbeteg-rendelőben kapott állást, hamar megszokta, meg is kedvelte ott, azon kívül szeretett volna a szülei közelében élni. Nem is okozott volna különösebb megrázkódtatást, hogy változtatnia kell élete helyszínén, ha neki is kerül Ludason valami, a szerszámlakatosi képesítésének megfelelő munkahely, de sem ott, sem a környékén nem volt ilyen. Legfeljebb Marosvásárhelyen próbálkozhatott volna, de nem igazán lett volna ínyére a napi egy óra oda, egy óra vissza ingázás. Tavaszig kínozták a távházasságot, akkor úgy érezte, valamilyen megoldást kell találnia, belegajdul, ha nem tud minden nap az Ilike közelében lenni. A körülmények siettek a segítségére. '961 az óragyár életében nagy ugrást jelentett, elkezdték a saját tervezésű ébresztőórák gyártását, kiváló fiatal szakembergárda dolgozott már ott, Kiri Péteren kívül Wolf Irma, Friedrich Werner és Marcel Barenz, az alapító igazgató fia, újabb alkatrészgyártó részlegekre volt tehát szüksége a gyárnak, az egyiket, ezt ők akkor természetesnek tartották, amúgy is Kántor Jóska vezetné, Péternek jött az ötlete, mi lenne, ha azt a valamelyiket Ludasra helyeznék ki, például a gumigyűrű gyártót, ami

egy kicsit amúgy is kakukktojásnak számít a többi között, de amihez ugyanúgy komoly és pontos szerszámok szükségesek, és hasonlóan komoly hozzáállás, éppen a Jóska reszortja, a gyár is jól járna, elkerülné a termékkel járó kellemetlen koszt, ő is végre az asszonykája mellett élhetne, csak annyi kellene, hogy az itteni meg az ottani tartományi pártbizottságok kiegyezzenek; arra, hogy miért éppen Marosludas, mindig lehet valamilyen elfogadható magyarázatot találni, ahhoz viszont egy fontos lépésre mindenképpen szükség lenne a Jóska részéről, eszközöljön ki az apósa segítségével egy pofavizitet valamelyik ottani fontos elvtársnál, etesse be az illetőt, hogy nincs nála alkalmasabb szakember arra, amit az aradi gyár kirendeltségeként nemsokára beindítanak, az majd jól informáltan tájékoztatja a többi helyi meg a rajoni korifeust, hogy mi a lehetséges poén, a többit bizza rájuk, nem kétséges, hogy kapva kapnak az alkalmon, hiszen ebben a nagy iparosítási versenyben melyik tartományi főmufti nem düllesztené a mellé egy újabb termelőegység tudatában, különösen, hogy az égből pottyán, s lényegében a helyszíni feltételek – egy kis víz, gőz, villanyenergia, néhány komolyabb melós – biztosításán kívül semmibe nem kerül. A fiatal és rugalmas mérnökcsapat egyként a Kiri Péter ötlete mellé állt, már csak az kellett, hogy az öreg Barenz is ráharapjon, s miután ez különösebb nehézségek nélkül megtörtént, Kántor Jóska elindult a nélkülözhetetlen beetetésre. Először is megkereste Csavar Sándort, a Maros-Magyar Autonóm Tartomány Szakszervezeti Bizottságának elnökét, akit nem csak az apósa, de az öreg Barenz is ismert valami együtt végigszenvedett felkészítőről, hogy ő adagolja be Lukács Lászlónak, a tartományi néptanács elnökének, mekkora fogás lenne a gumitermékgyár Ludason, aki majd, ha szükséges, megpuhítja Csupor Lajos elvtársat, a tartományi pártbizottság első titkárát is. És mert az illetén létrejött pozitív dominó-effektus jól működött, hamar került egy viszonylag elfogadható, a szükségletekhez könnyen átalakítható, vízzel, energiaforrásokkal megfelelően ellátható csarnok, röpke két hónap alatt elkészültek Aradon a szerszámok, így hát még abban az évben odaköltözhetett Ilikéékhez, mert a '960-ban várossá lett Ludas frissében alakult helyi érdekeltsgű vállalata keretén belül ős végére beüzemeltethette a gumigyűrű-gyártó részleget. Ami azt jelenti, hogy immár negyedszázadnyi tapasztalat van mögötte, és mindedig soha egyetlen megjegyzésnyi panasz sem volt arra, amit az embereivel együtt csináltak.

Reggel már hatkor talpon voltak, megborotválkoztak, zuhanyoztak, tiszta inget vettek, ahogy illik, mérnököcskénk még nyakkendőt is kötött az egyetlen, sötétszürke öltönyéhez, hadd érezzék magukat megtisztelve az őket fogadók. Egy keveset bosszankodott, mert a szállodai törölköző nem keltette azt a benyomást, hogy frissen mosták volna, mielőtt használatba adták, valami különös, áporodott szag csapta meg, amint a kezébe vette, ezért arcáról, testéről éppen csak felitatta vele a vizet, nem dörzsölte át magát alaposan, ahogyan otthon szokta.

Pontban nyolckor bejelentkeztek az óragyár portáján. Tudtak az érkezésükről, mert Kántor Jóska előző napon már telefonon jelezte a jövetelüket Kiri Péter mérnöknek. Két perc sem telt el, máris érkezett egy fiatal hölgyike, s felvezette őket az első emeleti tárgyalóba. Alig újabb két percet kellett várniuk, érkeztek sorban, Kiri mérnök, Wolf Irma, ők mindketten meleg ölelést kaptak Kántor Jóskától, amit ugyanazzal viszonzottak, a viszonylag fiatal kereskedelmi igazgató, Mocanu Daniela is mosolyogva, őszintén meleg kézfogással üdvözölte a vendégeket. A megbeszélés témájával kapcsolatban sokat nem volt mit osztani-szorozni, a jelen levők mindegyike ismerte a tény, a gumigyűrűk nem megfelelő minősége bármikor bebizonyítható, hiszen a rugalmassági mutatójuk alul marad az előírtaknak, a termékek a szakítópróbán sem állnak meg a helyüket, a kötelezően kispórolt nyersgumi, de a csökkentett szilíciumdioxid-adalék miatt is, természetesnek tűnt tehát az egyetlen felvetődő kérdés a gyártók részéről, mégpedig az, hogy eddig miért voltak jók így, és most miért lettek egyből használhatatlanok, amire a megrendelők jelen lévő képviselői nem adhattak hivatalosan érdembeli válasz, mert Péter és Irma hiába voltak vezető mérnökei a gyártásnak, hiába tartozott a Mocanu Daniela igazgatói hatáskörébe a beszerzés, egyiküknek sem volt felhatalmazása a tényszerű igazság kimondására. Végül az igazgatónő vette a bátorságot, és megkérte Marcel Barenzt, a vezérigazgatót, hogy jöjjön, és segítsen túllépni a patthelyzeten, ő pedig köntörfalazás nélkül kimondta, hogy a gyűrűk ebben a minőségben is használhatók, mint eddig is, szüksége is lenne a gyárnak valamennyire, ha minden a szokott rendben menne, csak hogy az import alkatrészek hiányában le kellett állítani a termelés jó részét, mivel a gazdasági minisztérium valamelyik nagyokosa, szigorúan alkalmazkodva a pártfőtítkárról és államelnökről utasításához, hogy csökkenteni kell a valutát emésztő importot, úgy vélte, az óra a

mai román társadalomban luxus, ezért hát parancsba adták az illetékes elvtársak, tessék az egyéb alkatrészek előállításával mellett megoldani az órarugók, a balanszok⁴ és a tengelyfüggesztésekhez használt drágakövek hazai gyártását is, mert az ország importálni ezekből többet nem fog, márpedig ezek nélkül három évszázada, Huygens óta elképzelhetetlen bármely hordozható mechanikus óra elkészítése. Ő csak annyit tud tenni, hogy javasolja, Jóska és a mérnök elvtárs menjenek haza, és azonnal tájékoztassák az ottani befolyásos elvtársakat, hogy nyugodtan le lehet állítani, akár meg is lehet szüntetni a gumigyártó részleget, számolva annak minden velejárójával, az sem baj, ha a legnagyobb fejeseig jut el a híre a lehetséges fejleményeknek, hadd tudja meg ország-világ, hogy az aradi óragyárnak beláthatatlan ideig nem lesz szüksége az ott előállított, az idénre már leszerződött tömítő gumigyűrűkre. Nem óhajtják mindenestől áthárítani a felelősséget, ezt az is igazolja, hogy ő már házalt jó néhány helyen, ahonnan befolyást remél a helyzet változtatására, ennek érdekében az amúgy kizárólag exportra gyártott kakukkos óráikból is egypár a közelmúltban néhány befolyásosabb elvtárs lakásának falát díszíti, de ezzel még semmi nincs megoldva. Ám minél több irányból hangzik el a panasz, annál nagyobb az esélye, hogy valamelyik tehetősebb elvtársnak kinyílik rá a füle. A gumigyűrű-gyártókat ez mindaddig persze nem mentesíti a felelőségtől, előre szól, hogy kénytelenek elvégeztetni a hivatalos minőségi ellenőrzést egy arra hivatott, semleges laborban, mert az ominózus szállítmányt, bevételek híján, nem tudják kifizetni, saját költségükön visszaküldik az eredethez. Ezzel kapcsolatban persze azt javasolja, tárolják tartalékként, mert nagyon reméli, csak ideiglenesen kell nélkülözniük, mihamarabb megoldódik a helyzet, s akkor a teljes mennyiséget maradéktalanul átveszik. Hogy a továbbiakban folytassák-e a gyártást, vagy sem, arról pillanatnyilag nem nyilatkozhat, tanácsot sem adhat, azt majd eldöntik az ottani illetékesek, de jó tudni, hogy amíg a gazdasági minisztérium nem vonja vissza hivatalosan az előírt tervüket, nekik elméletben szükségük van a gyűrűkre, ám mivel a gyakorlatban nincs, a következő, szerződés szerint gyártott mennyiséget is kénytelenek lesznek elutasítani, úgyszintén minőségi okokra hivatkozva.

4 Hajszálrugós billegő, Huygens holland fizikus és csillagász találmánya.

Kilenc óra sem volt még, amikor a tárgyaló felek nyugtázták, hogy a továbbiakban értelmetlen bárminemű szószaporítás a témáról. Mérnököcskénk részéről két pozitív hozadéka volt az aradi útnak: egyfelől igazolást nyert a feltételezése, hogy az országban minden kiszámíthatatlan, mert bármi megtörténhet, és ugyanakkor annak az ellenkezője is; másfelől végre olyan igazi kávéval kínálták meg, amilyent évek óta nem volt alkalma inni. Egy ideig nem csak türelmesen, hanem őszinte érdeklődéssel hallgatta, amint Kántor Jóska és Kiri Péter felemlégetik a kezdeteket, de aztán sürgetni volt kénytelen őket a befejezésre, mert szerette volna, hogy felülhessenek a tizenegykor induló gyorsvonatra, amivel, két átszállást követően, még éjfél előtt haza érhet.

Másnap reggel, amikor a munkanap első órájában részletesen beszámolt Cerghizannak útjuk eredményéről, jobban mondva eredménytelenségéről, a főmérnök olyan képet vágott, mint aki nem igazán érti, mi is a helyzet tulajdonképpen. Persze, azt sem tartotta kizártnak, hogy újfent csak megjátszotta az értetlent, így találva ismételten ürügyet a továbbiakban az általa igazoltnak vélt méltatlankodásra beosztottjainak gyatra tárgyalóképessége miatt. Azzal a szerinte komoly mulasztással kapcsolatban pedig, hogy a megbeszélés témáját és eredményét illetően semmilyen írott szöveg nem született, holmi megbocsáthatatlan balfogást emlegetett, hiszen akár azt is el lehetne képzelni, hogy ott sem voltak, el sem utaztak Aradra. És a saját illetén feltételezésén begorombulva mérnököcskénk fejéhez vágta a legkeményebb véleményét, amit az elmúlt évek során valaha is kimondott róla: „Ești un nătărău impotent, măi! Trebuie să insisti, să cuprindeți într-un proces verbal tot ce a spus șeful lor. Acum eram scutiți de orice responsabilitate.”⁵

A kompromisszumok kényszerűségéből, de főleg a békesség kedvéért sok olyasmi lenyelhető egy beosztott részéről, ami a főnökétől ered, mérnököcskénk ez alkalommal azonban úgy érezte, Cerghizan főmérnök az iménti vélemény-nyilvánításában alaposan túllépte az elviselhetőség és eltűrhetőség határát. Úgy vélte, ezúttal valamilyen módon feltétlenül jeleznie kell az ellenvéleményét. De tudta, a szavak azonnal megkontrázhatók. Azzal jelezte hát, hogy felállt és köszönés nélkül távozott az irodájából. A titkárságon volt még, amikor hallotta, hogy a

5 Egy impotens ügyefogyott vagy, te! Erőltetni kellett volna, hogy beleírjátok egy jegyzőkönyvbe, amit a főnökük mondott. Most mentesítve lennénk minden felelőségtől. (román)

szó nélkül faképnél hagyott főmérnök utánacsörtet, felrántja az ajtót, és megállásra szólítja fel. De nem reagált rá, kilépett a titkárságról, és visszament az irodájába, közben meg azon töprengett, hogyan írja meg a jelentést a kiszállásukról, amiben tudtára kell adnia a vezetőségnek, hogy fennáll a veszélye a gumigyártó egység értelmetlen, mert értékesíthetetlen termelésének, amely miatt javasolnia kell annak leállítását.

Akkor még nem tudhatta, hogy a főmérnök az ő távozását követően azonnal lerohanja Steiner igazgatót, mégpedig egyetlen szándékkal: végleg és megmásíthatatlanul bekormozni őt, a pofátlant, a neveletlent, a gerinctelent, talán éppen hűtlen árulót, a betöltött középvezetői tisztségre immár bizonyítottan alkalmatlant. Tíz perc sem telt el, mire tudomására jutott. Abból, hogy az igazgató előtt el kellett ismételnie szóbeli beszámolóját az aradi útjukról. Amint a végére ért, Steiner egy szó kommentár nélkül ott előtte azonnal felhívta telefonon a saját közvetlen főnökét, Szotyori Ernő elvtársat, a megyei néptanács alelnökét, mielőbbi fogadóórát kérve tőle, nyomatékosan hangsúlyozva, hogy amit meg kellene beszélniük, az nem pusztán sürgős, de egyszerűen halaszthatatlan, ráadásul olyan jellegű is, hogy a részletezésre a telefonálás nem alkalmas. Jóformán még le sem tette a kagylót, vállon ragadta mérnököcskénket: „Kapja magát, mérnökfiú, velem jön!” Negyedóra múltán immár harmadszorra is kénytelen volt beszámolni az aradi megbeszélésekről. Mielőtt Szotyori intett volna neki, hogy távozhat, még tanúja volt, amikor felháborodottan azt mondta Steinernek: „Erről Ungur Ioan⁶ első titkár elvtársat is azonnal tájékoztatnunk kell.”

A gumigyűrűkkel kapcsolatos fejlemények attól kezdve követték a maguk szokványosan rendhagyó, lényegében kiszámíthatatlan, kacifántosan kacskaringós útjukat, mígnem minden visszatért az évek során kitaposott kerékvágásba. Március nyolcadikát, a nők nemzetközi napját ugyanis már annak jegyében ünnepelték meg a helyi ipari vállalatnál, hogy majdnem két hónap kiesés után a ludasi gumigyártó egység is végre teljes kapacitással működhet. A nők ünnepe mindenhol ünnep, még akkor is, ha azon a részlegen mindössze egyetlen női alkalmazott tevékenykedik a sok kormos férfi mellett, illetl hát köszönteni őt, azzal is megtisztelve, hogy elsőként tudhatja meg azt, ami, immár a teljesség

6 Ungur, Ioan (1935–2003), román kommunista politikus, 1984 és 1988 között a Román Kommunista Párt Maros megyei bizottságának első titkára.

jegyében, mindannyiukra tartozik. Mérnököcskénk úgy értékelte, hogy az aznap kora reggel érkezett és általa továbbított jó hír egy kicsit neki is köszönhető, s ez a tudat elégtétellel töltötte el, aminek köszönhetően még azt a közel háromhétnyi, nem mindennapi szenvedést is hajlandó volt gyorsan elfeledni az aradi kiruccanást követően, amit az ottani Astoria szállodában összeszedett stafilococcus fertőzés okozott, amitől az amúgy is érzékeny arcborén mindvégig különös alakú gennyvirágok nyíltak, amelyeknek az egész környezete, kellő tapintattal bár, a csodájára járt.

